

**BUYUK HADISSHUNOS OLIMLAR VA ULARNING ASARLARI
XALQ PEDAGOGIKASI MANBAI SIFATIDA**

Najmutdinova Shoir - *University of management and future technologies*
universiteti, 558-guruh talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada buyuk hadisshunos olimlarning asarlari xalq pedagogikasi manbai sifatida tahlil qilinadi. Hadisshunoslik ilmi nafaqat diniy bilim manbai, balki axloqiy va tarbiyaviy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Imom al-Buxoriy, Imom Muslim, Imom Termiziy kabi mashhur olimlarning asarlarida inson axloqi, odob-axloq me'yorlari va ma'naviy kamolotga oid masalalar keng yoritilgan. Ushbu maqolada ularning ilmiy merosi asosida xalq tarbiyasi va pedagogik ta'limotning rivojlanishiga qo'shgan hissasi tahlil etiladi.*

Kalit so'zlar: *Hadisshunoslik, xalq pedagogikasi, axloqiy tarbiya, odob-axloq, islom ilmlari, Imom al-Buxoriy, Imom Muslim, hadis ilmi, ma'naviy kamolot*

Kirish

Hadisshunoslik islomiy bilimlarning asosiy tarmoqlaridan biri bo'lib, Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.)ning hayoti, so'zlari va amallarini o'rganishga bag'ishlangan. Bu ilm faqatgina diniy ta'limot bilan cheklanmay, balki insonlarning axloqiy, ma'naviy va tarbiyaviy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Buyuk hadisshunos olimlar tomonidan yaratilgan asarlar musulmon jamiyatining axloqiy me'yorlarini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Xalq pedagogikasi insonlarni yaxshi xulq-atvorga, halollikka, odob-axloq qoidalariga rioya qilishga o'rgatadigan ta'limot sifatida hadis ilmi bilan bevosita bog'liqdir. Ushbu maqolada buyuk hadisshunos olimlarning ilmiy merosi tahlil qilinib, ularning asarlari xalq pedagogikasiga qanday ta'sir ko'rsatgani o'rganiladi. Shu bilan birga, hadislarning inson tarbiyasidagi o'rni va ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Imom Ismoil al-Buxoriy va uning ilmiy merosi

Imom Ismoil al-Buxoriy (810–870) islom olamining eng buyuk hadisshunos olimlaridan biri hisoblanadi. U hadis ilmini mukammal bilgan, sahii hadislarni

to'plash va ularning ishonchliligini tekshirishda benazir mahoratga ega bo'lgan. Uning eng mashhur asari "Al-Jome' as-Sahih" bo'lib, bu kitob islom dunyosida "Sahih al-Buxoriy" nomi bilan mashhur. Ushbu asar Qur'ondan keyingi eng ishonchli manba sifatida e'tirof etilgan bo'lib, musulmonlar hayoti, axloqiy tarbiya va ijtimoiy munosabatlar uchun muhim ko'rsatmalarga ega. Imom Buxoriy hadislarni to'plash jarayonida o'ta sinchkovlik bilan ishlagan. U hadislarni sahih deb topish uchun raviylarning ishonchliligini, ularning ilmiy salohiyatini, hadisning sanad (raviylar zanjiri) va matn (mazmun) jihatidan ishonchliligini chuqur o'rganib chiqqan. Imom Buxoriy 600 mingdan ortiq hadisni to'plagan bo'lib, ulardan faqat eng sahih, ishonchli bo'lgan 7 ming atrofidagi hadisni "Al-Jome' as-Sahih" asariga kiritgan. Imom Buxoriyning hadislar to'plami xalq pedagogikasining muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Uning asarlarida inson axloqi, odob-axloq qoidalari, ota-onaga hurmat, ilm olishning fazilati, mehnatsevarlik va halollik haqida ko'plab hadislar mavjud. Ushbu hadislar xalq orasida tarbiya vositasi sifatida foydalanilgan va asrlar davomida musulmon jamiyatining axloqiy me'yorlarini shakllantirishda muhim o'rin tutgan.¹

Imom Ismoil al-Buxoriy o'zining ilmiy tadqiqotlari, sinchkovligi va ishonchli hadislarni jamlashdagi fidoyiligi bilan islom ilmi tarixida beqiyos o'rin egallaydi. Uning asarlari nafaqat diniy ta'limot, balki xalq pedagogikasi uchun ham ulkan manba bo'lib, axloqiy va tarbiyaviy tamoyillarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ham uning asarlari millionlab insonlarga to'g'ri yo'l ko'rsatishda davom etmoqda.

Imom Termiziy va uning ilmiy merosi

Imom Abu Iso Muhammad ibn Iso at-Termiziy (824–892) buyuk hadisshunos olimlardan biri bo'lib, u hadis ilmini rivojlantirishda katta hissa qo'shgan. U Markaziy Osiyoda, Termiz shahri yaqinida tug'ilgan va umrining katta qismini hadis ilmini o'rganish va targ'ib qilishga bag'ishlagan. Imom Termiziy dunyoning turli hududlariga safar qilib, mashhur muhaddislar bilan uchrashgan va eng ishonchli

¹ Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96;

hadislarni to'plagan. Imom Termiziy tomonidan yozilgan "Sunan at-Termiziy" kitobi hadis to'plamlarining eng muhimlaridan biri hisoblanadi. Ushbu asar islom olamida "Jome' at-Termiziy" nomi bilan ham mashhur bo'lib, hadis ilmining asosiy qomusiy manbalaridan biri sanaladi.

"Sunan at-Termiziy" boshqa mashhur hadis to'plamlaridan farqli ravishda nafaqat hadislarni keltiradi, balki ularning ishonchliligi haqida ham muhim izohlar beradi. Imom Termiziy hadislarni "sahih" (ishonchli), "hasan" (yaxshi) va "zaif" (zaif) toifalariga ajratish usulini taklif qilgan ilk olimlardan biri hisoblanadi. Bu metod keyinchalik hadis ilmining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Imom Termiziyning hadislar to'plami xalq pedagogikasida muhim o'rin tutadi. Uning asarlarida insonning axloqiy va ma'naviy kamoloti uchun zarur bo'lgan qoidalar yoritilgan. Hadislar orqali bolalar tarbiyasi, ilm olish fazilati, ota-onaga hurmat, jamiyatdagi munosabatlar va halollik kabi muhim masalalar o'rgatiladi.

Imom Termiziy hadislarni to'plash va tasniflashda o'ziga xos metodlardan foydalangan. U hadislarni shunchaki rivoyat qilish bilan cheklanmagan, balki ularning ishonchliligini tekshirib, ilmiy izohlar va sahihlik darajasini ham keltirgan. Bu yondashuv keyinchalik hadis ilmining rivojlanishida katta ahamiyat kasb etgan.²

Imom Termiziy o'z asarlari bilan islom ilmi va xalq pedagogikasi rivojiga katta hissa qo'shgan. Uning hadis to'plami musulmonlarning ma'naviy va axloqiy kamolotiga xizmat qilib, tarbiya va odob-axloq masalalarida muhim manba bo'lib kelmoqda. Bugungi kunda ham uning ilmi millionlab insonlarga to'g'ri yo'l ko'rsatishda davom etmoqda.

Xulosa

Buyuk hadisshunos olimlar, jumladan, Imom Ismoil al-Buxoriy va Imom Termiziy, islom ilm-fani va xalq pedagogikasi rivojida beqiyos o'rin egallaydi. Ularning hadislar to'plamlari nafaqat diniy bilim manbasi, balki inson axloqi, tarbiya, ijtimoiy munosabatlar va ma'naviy kamolot yo'lida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Hadis ilmi orqali insonlarning kundalik hayotida zarur bo'lgan odob-axloq qoidalari,

² Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12;

ilm olishning fazilati, ota-onaga hurmat, halollik va jamiyatda yaxshi xulq-atvor bilan yashash kabi qadriyatlar shakllangan. Imom Buxoriyning "Al-Jome' as-Sahih" (Sahih al-Buxoriy) asari Qur'ondan keyingi eng ishonchli manba sifatida qabul qilinib, islomiy tarbiya va xalq pedagogikasining ajralmas qismi bo'lib kelgan. U hadislarini eng aniq va ishonchli ravishda tasniflagan holda, musulmonlarning axloqiy tamoyillarini shakllantirishga katta hissa qo'shgan.

Imom Termiziyning "Sunan at-Termiziy" (Jome' at-Termiziy) esa hadislarining ishonchlilik darajasini belgilash va ularni tahlil qilish metodikasini taklif etgan ilk asarlardan biri hisoblanadi. Uning asarlari axloqiy tarbiya va odo qoidalariga oid bebaho ma'lumotlarni o'z ichiga olgan bo'lib, u musulmon jamiyatining axloqiy asoslarini mustahkamlashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Ushbu olimlarning merosi shuni ko'rsatadiki, hadislar nafaqat diniy hukmlar to'plami, balki inson ma'naviyati va axloqiy kamolotining yo'l boshchisi hamdir. Hadis ilmining xalq pedagogikasiga ta'siri juda keng bo'lib, u asrlar davomida musulmon jamiyatlarida axloqiy tarbiya tizimining ajralmas qismiga aylangan. Bugungi kunda ham ushbu asarlar musulmonlar hayotida muhim o'rin egallab, tarbiya va ta'lim jarayonida muhim manba bo'lib qolmoqda. Shunday ekan, buyuk hadisshunos olimlarning ilmiy merosini o'rganish, ularning asarlaridan foyda olish va ulardagi bilimlarni amaliy hayotda tatbiq etish har bir inson uchun muhimdir. Zero, axloqiy barkamollik va ma'naviy poklik – har bir jamiyatning asosiy ustunidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.

4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalalarda farzand tarbiyasiga ruhiy taъsir ўtkaziш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.